

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΑΚ - ΑΡΧΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΑΙΚΑΤ. ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ - ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΕΥΣΕΒΕΙΑ.
Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΨΑΡΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τρίπολη, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003

ΤΡΙΠΟΛΗ 2008

ΑΙΚΑΤ. ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας
της Ακαδημίας Αθηνών

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΕΥΣΕΒΕΙΑ. Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΨΑΡΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Τὸ κίνημα τῶν νεομαρτύρων, ἡ ἀθρόα ἐμφάνιση κατὰ περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων, νεαρῆς κυρίως ἡλικίας, ποὺ ἀποφάσισαν μὲ τὴ θέλησή τους, ὁμολογώντας τὴ χριστιανικὴ πίστη τους, νὰ χάσουν τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ ἓνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον φαινόμενο¹. Τὸ θέμα δὲν ἔχει μελετηθεῖ ἐπαρκῶς καὶ χρήζει περαιτέρω διερευνήσεως².

Στὶς τάξεις τῶν νεομαρτύρων μιὰ μεγάλη ομάδα, ποὺ παρουσιάζει ἐπιπλέον ἱστορικὸ καὶ θεολογικὸ ἐνδιαφέρον, εἶναι οἱ ἐξωμόσαντες χριστιανοί, μεταμεληθέντες, ὡστόσο, καὶ ἐπανακάμψαντες στὸν χριστιανισμό³. Ἐξωμότες σὲ νεαρὴ ἡλικία καὶ γιὰ ποικίλους λόγους (θύματα βίας ἀπὸ

1. Βλ. Χρυσ. Παπαδόπουλος, ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, *Οἱ νεομάρτυρες καὶ τὸ δοῦλον Γένος*, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1934 καὶ ὅσα ἐνδιαφέροντα γράφει ὁ Δημ. Τσάμης, «Ἡ θεληματικὴ προσέλευση στὸ μαρτύριο τῶν αὐτοκλήτων νεο-μαρτύρων», στὸ *Μνήμη Ἰωάννου Εὐ. Ἀναστασίου*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 595 κέξ.

2. Τὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου στὸ σύνολό τους θὰ δώσουν νέα στοιχεῖα, ἀπὸ ποικίλες ὀπτικές, γιὰ τὴν περαιτέρω ἔρευνα τοῦ σημαντικοῦ θέματος τῆς παρουσίας τῶν νεομαρτύρων σὲ περιόδους κρίσιμες τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας.

3. Ἰω. Περαντώνης, *Λεξικὸν νεομαρτύρων*, Ἀθῆναι 1964 καὶ λῆμμα *Νεομάρτυρες* στὴν *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 9, Ἀθῆναι 1966, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Βλ. ἀκόμη: Π. Σωτήρχος, *Παιδομάρτυρες. Παιδιὰ ποὺ ἐμαρτύρησαν καὶ ἐθυσιάστηκαν γιὰ τὸν Χριστό*, Ἀθῆναι 1982. Ἰω. Ε. Ἀναστασίου, «Ἐνας Γιαννιώτης νεομάρτυρας [Πέτρος]», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, τ. 5 (1983), σ. 19-29. Μ. Ε. Οἰκονόμου, «Ἡπειρωτικὸ συναξάρι», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 5(1983), σσ. 383-399. Χρυσόστομος Θέμελης, *Εὐβοϊκὴ ἀγιολογία*, Ἀθῆναι 1982. Ι. Βογιατζίδης, «Γαλακτίων ὁ ἐξ Ἀναβρυτῆς [Λακωνίας] (1669 μ.Χ.)», *Λακωνικαὶ Σπουδαί*, τ. 7 (1983), σ. 228-231. Τίτος Μ. Συλλιγαροδάκης, *Κρήτες ἅγιοι*, Ρέθυμνο 1983.

τούς Τούρκους, επιθυμία για οικονομική και κοινωνική καταξίωση κ.ά.), μετανοούν και επιστρέφουν στην χριστιανική πίστη έτοιμοι να βασανιστούν και να οδηγηθούν στο μαρτύριο για τον Χριστό, όπως τουλάχιστον διακηρύσσουν. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν νεομάρτυρες όπως ο Ιωάννης⁴, ο Μιχαήλ ο Αθηναίος⁵, ο Νικόλαος ο εκ Μετζόβου⁶, ο όσιομάρτυρας Δαμασκηνός⁷, ο Ήλιος Αρδούνης⁸ κ.ά. Η έμμομη στην απόφασή τους να οδηγηθούν στο μαρτύριο προκαλεί, τον θαυμασμό και την συμπάθεια των συγχρόνων τους, ακόμη και των δημίων τους, όρισμένοι από τους όποιους ασπάζονται τον χριστιανισμό και στη συνέχεια γίνονται και οί ίδιοι μάρτυρες. Η έμμομη των προσώπων αυτών προς τό μαρτύριο, παρά τις προσπάθειες των Τούρκων να τους δελεάσουν με άξιώματα και πλούτη, αποδόθηκε σε θρησκευτικό πάθος, παραφροσύνη ή νεανικό πείσμα, κενοδοξία, μέθη κ.ά. παρόμοια. Όστόσο, οί άπλές αυτές έξηγήσεις δέν μπορούν να δικαιολογήσουν τό φαινόμενο⁹. Η αιτιολογία, ή όποία συνήθως οδηγεί στις

4. Ιωάννης από τό Γεράκι Μονεμβασίας. Πωλήθηκε δούλος μαζί με την μητέρα του σε Τούρκο στη Θεσσαλονίκη ή στη Λάρισα, όπου και οδηγήθηκε στο μαρτύριο τό 1773.

*Νόμους φυλάττων νησίμου καιροῦ πόθω,
ζωήν έθυσας, ὦ Ιωάννη μάκαρ.*

(Στίχοι του Νικοδήμου Αγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον*. Η Ακολουθία του έχει συντεθειθεί από τον Πανάρετο Αγγελόπουλο και εκδόθηκε στην Καλαμάτα τό 1893 με έπιμέλεια του έπισκόπου Ανδρούσης Ιωσήφ).

5. Ο Μιχαήλ Βουρλιώτης μαρτύρησε στη Σμύρνη τό 1772. Ήταν εύειδής και προσηλυτίστηκε από τους Τούρκους στον μωαμεθανισμό. Όστόσο, γρήγορα συνήλθε και μεταμελήθηκε. Παρουσιάστηκε ως κήρυκας του χριστιανισμού, γι' αυτό και οδηγήθηκε στο μαρτύριο με αποκεφαλισμό. Οί στίχοι του Νικοδήμου: *Βαφείς, Μιχαήλ, τῷ λύθρῳ σῶν αἱμάτων, // λευκός δέδειξαι ὡς χιών, ἀθληφόρε* (Νικοδήμου Αγιορείτου, *Νέον μαρτυρολόγιον*. Βλ. και Σωφρ. Εύστρατιάδης, *Αγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, έκδ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, (στό έξῆς Εύστρατιάδης, *Αγιολόγιον*), σ. 339.

6. Ο Νικόλαος από τό Μέτσοβο άρνήθηκε την πίστη του και έξώμοσε. Όταν αντιλήφθηκε τό λάθος του, μετανόησε και έπανήλθε στον χριστιανισμό, τον όποιο και εκήρυττε. Οί Τούρκοι τον συνέλαβαν και τον έβασάνισαν. Τον έκαψαν ζωντανό στην αγορά των Τριγάλων τό 1617 (Εύστρατιάδης, *δ.π.*, σ. 359).

7. Ο Δαμασκηνός καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη, όπου και έξώμοσε. Μεταμελήθηκε και πήγε στο μοναστήρι τῆς Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους, όπου έγινε μοναχός. Μετά από δώδεκα χρόνια αποφάσισε κηρύττοντας τό Χριστό να προκαλέσει τους Τούρκους, κάτι που τον όδήγησε στον μαρτυρικό θάνατο με αποκεφαλισμό τό 1681. Σωφρ. Εύστρατιάδης, *δ.π.*, σ. 105-106.

8. Σωφρ. Εύστρατιάδης, *δ.π.*, σ. 167.

9. Η κωδικοποίηση των αιτίων έχει ως έξῆς:

• Η ύποχρέωση κάθε μουσουλμάνου να προσηλυτίσει ένα τουλάχιστον χρι-

δολοφονίες νέων κατά κύριο λόγο χριστιανών Ἑλλήνων, πού διακρίνονται για τήν ἐπαγγελματική τους προκοπή στά μεγάλα ἀστικά κέντρα, εἶναι οἱ ὕβρεις κατά τοῦ Ἀλλάχ καί τοῦ Μωάμεθ. Συχνά τίς κατηγορίες (ἀβανιές) διατύπωναν καί διέδιδαν οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἀρμένιοι κ.ἄ. ἀνταγωνιστές τους στόν χῶρο τῆς ἀγορᾶς. Ὁ θρησκευτικός, λοιπόν, φανατισμός τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ιδιαίτερα σέ ὀρισμένες περιόδους καί σέ ὀρισμένες περιοχές τῆς αὐτοκρατορίας, ἢ ἀπουσία κράτους δικαίου καί διοικητικῆς ὀργανώσεως, πού νά προστατεύει τόν πολίτη καί ιδιαίτερα τόν ἀλλόθρησκο, δέν ἐξηγοῦν ἐπαρκῶς τίς πολυάριθμες περιπτώσεις δημοσίων ἐκτελέσεων μέ βασανισμούς χριστιανῶν. Ὁ εκφοβισμός τῶν ραγιαδῶν ἀποτελεῖ σοβαρό ἐπιχείρημα τῶν ἀρχῶν για τοὺς βασανισμούς, ὥστόσο δέν εἶναι δυνατὸν νά θεωροῦσαν ἀμελητέα τήν ζημία ἀπὸ τὸν θόρυβο πού συνόδευε αὐτὲς τίς ἐνέργειες καί τὸ κλίμα συμπάθειας για τοὺς χριστιανούς ἀλλὰ καί τήν ἀναστάτωση στοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καί τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων γενικότερα. Τὸ «σφάξε με, ἀγά μου, ν' ἀγιάσω», πού λέ-

στιανὸ ἢ Ἰουδαῖο στή θρησκεία του ὀδηγοῦσε στοὺς ἀτομικούς ἐξισλαμισμούς ἀλλὰ καί σέ ὀμαδικούς, ἀφοῦ ὁ χριστιανὸς πού γινόταν μωαμεθανὸς ἀποκτοῦσε αὐτομάτως προνόμια σημαντικά, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ φορολογία, ἀξιώματα, ὀικονομικά ὀφέλη, κοινωνική ἀναγνώριση, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ δικαστικά βάρη κ.λπ.

- Ἡ ἐξωμοσία μωαμεθανοῦ ἀπαγορευόταν ἐπὶ ποινῇ θανάτου.

Ἔτσι διαμορφώνονται συγκεκριμένες κατηγορίες νεομαρτύρων:

1. Μουσουλμάνοι οἱ ὀποῖοι ἀσπάστηκαν τὸν χριστιανισμό καί ἀλλαξοπίστησαν (τὸ 1649 στά Θυάτειρα τῆς Μ. Ἀσίας 23 ἐκχριστιανισθέντες Τούρκοι μαρτύρησαν, ὁ Ἀχμέδ Κάλφας στήν Κων/πολη τὸ 1682 καί τὸ 1819 ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἔξ Ἀγαρηνῶν).
2. Νεομάρτυρες-ἐθνομάρτυρες, οἱ ὀποῖοι ἐμαρτύρησαν μέ ἀφορμὴ κάποια πολιτικῆ-ἐθνικῆ ἐξέγερση κατά τῆς τοπικῆς τουρκικῆς ἐξουσίας (Διονύσιος ὁ Λαρίσης, ὁ ἐπονομασθεὶς Σκυλόσοφος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε', οἱ 164 νεομάρτυρες τῆς Θεσσαλονίκης) κ.ἄ. (Ἰω. Μαμαλάκης, «Δοσιθέου Κασταμονίτου, Νέον Ὑπόμνημα τῶν νεοφανῶν ἱερομαρτύρων καί ὀσιομαρτύρων», *Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*, 46 (1963), σ. 332 κέξ. «Οἱ νῦν θανατωθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων κατά τήν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἅγιοί εἰσι βεβαιότατα, διότι ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ πίστεως Χριστοῦ..., ὅσοι Γέροντες εὐρέθησαν τότε εἰς τὰ μοναστηριακά μετόχια ἔξω τοῦ Ἀγίου Ὄρους ὄλοι ἐφυλακώθησαν εἰς τήν Θεσσαλονίκην μέ πολλοὺς προεστούς... τοὺς ὀποίους ὄλους ἀποκεφάλισαν... ὄντες τὸν ἀριθμὸν δύο φοραῖς ὀγδοήκοντα δύο... καί κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δέν ἐδειλίασεν...»).
3. Χριστιανοὶ ἀποφασισμένοι νά μαρτυρήσουν για τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ. (π.χ. ὁ Νήφων Ἀγιορείτης, πού κήρυξε τὸν Χριστιανισμό στοὺς Τούρκους τῆς Θεσσαλονίκης καί καταδικάσθηκε σέ θάνατο. Πρβλ. καί τοὺς Ἀγιορεῖτες Κυπριανὸ καί Ρωμανό. (H. Delehaye, «Greek Neo-Martyrs», *Subsidia Hagiographica*, 42, Bruxelles 1966, σ. 250).

γεται μέχρι σήμερα, φαίνεται να σχετίζεται και με τον ρόλο που διαδραμάτισαν στην δημιουργία «τάγματος» έθελοντών νεομαρτύρων¹⁰ όρισμένες μονές του Ἁγίου Ὁρους, που είχαν αναλάβει τήν αναβάπτιση και καθοδήγηση τῶν ἀρνησιχρίστων, οἱ ὅποιοι ἐπανέρχονταν στὸν χριστιανισμό.

Ὅπως ἔχει ἤδη ἐπισημανθεῖ, ὁ ἀριθμὸς τῶν νεομαρτύρων, παρὰ τὶς πρόσφατες ἐρευνες, παραμένει ἀπροσδιόριστος. Πιθανότατα εἶναι πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκείνον πὺ ἀναφέρεται στὰ γνωστὰ Μαρτυρολόγια. Ὁ Καισάριος Δαπόντες παρατηρεῖ ὅτι εἶναι «ὑπὲρ τοὺς χιλίους καὶ περισσότεροι» καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης σημειώνει «ὅτι οὗτοι μερὶς βραχεῖα ἐστὶ τοῦ τῶν νεοφανῶν ἁγίων παρ' ἡμῖν κλήρου»¹¹. Στὸ Νέον Μαρτυρολόγιον ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης ἀναφέρει 94 ἐπωνύμους νεομάρτυρες¹², ὁ Κων. Σάθας¹³ παραθέτει 101 ὀνόματα καὶ παραδέχεται ὅτι ὁ κατάλογός του δὲν εἶναι πλήρης, ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἀριθμεῖ 126 νεομάρτυρες καὶ τέλος ὁ Ἰω. Περαντώνης παραθέτει 162 ὀνόματα¹⁴. Τὸ γεγονός ὀφείλεται σὲ πολλοὺς λόγους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ δυσκολία τῆς Ἐκκλησίας νὰ

10. Ἡ παραβολὴ τῆς ἄθλησης τοῦ νεομάρτυρα μετ' Ὀλυμπιάδα καὶ τοῦ ἐγχειρήματός του μετ' «τοὺς ἄθλους τῶν ἐν Ἡλίδι καὶ Πίσση ἀγωνιζομένων, ἐξ οὗ, ὁμως, μᾶλλον αἰσχύνῃ ἢ ἐπαινοῦ ἐκ τοῦ ἐγχειρήματος θὰ ἀποκτήσει», διότι, ἐνῶ «τοὺς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀναδυομένους ἀλείπται ἐπαλείφουσιν, αὐτὸς ἄπτεται τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἐγκωμίου χωρὶς νὰ λιπάνῃ τὴν κεφαλὴν ἐλαίῳ ἁμαρτωλοῦ». Διότι ἐκεῖνος ἀπεκόμισε «τὰ γέρα τῆς ἀθλήσεως ὀλυμπιακοῦ κοτίνου καὶ πυθικῶν μήλων τιμιώτερα, Νεμαίας τε σελίνων καὶ ἰσθμικῆς πίτυος ἐνδοξότερα». Ἰεζεκιήλ, μητροπολ. Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων, «Ἐγκώμιον εἰς τὸν νεομάρτυρα Νικόλαον... ἐν μηνὶ Μαρτίῳ κε'», Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τ. 6 (1930), σ. 54. Βλ. καὶ Μ. Γεδεών, Ἀγιοποιήσεις, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 65.

11. Εὐγένιος Βούλγαρης, Ἐπιστολὴ πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον, Ἀθῆναι 1844, σ. 31. Πρβλ. Δημ. Τσάμης, «Ἡ θεληματικὴ προσέλευση στὸ μαρτύριο τῶν αυτοκλήτων νεομαρτύρων», στὸ Μνήμη Ἰωάννου Εὐ. Ἀναστασίου, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 591.

12. Νέον Μαρτυρολόγιον, ἦτοι μαρτύρια τῶν νεοφανῶν μαρτύρων, τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους μαρτυρησάντων συνταχθέντα ἐκ διαφόρων συγγραφέων καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθέντα, ἐν οἷς καὶ ἱκαναὶ ἀκολουθίαι προσετέθησαν, Ἀθῆναι 1961 (ἔκδ. 3^η).

13. Κατάλογος τῶν ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1811 ἔτους ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μαρτυρησάντων, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', σ. 605-610. Ὁ Κατάλογος εἶναι γνωστὸ ὅτι ἔχει συνταχθεῖ ἀπὸ τὰ μαρτύρια πὺ περιέχονται στὸ Νέον Μαρτυρολόγιον τοῦ Νικόδημου Ἀγιορείτου καὶ στὸ Νέον Λειμωνάριον, περιέχον μαρτύρια παλαιὰ καὶ νέα καὶ βίους ὁσίων συλλεχθέντα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου ἁγίου Κορίνθου κυρίου Μακαρίου Νοταρᾶ, οἷς προσετέθησαν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου Συναξάρια, μεταφρασθέντα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, πρὸς τοῦτοις καὶ ἁσματικαὶ ἀκολουθίαι εἰς διαφόρους νεομάρτυρας, φιλοπονηθεῖσαι παρὰ τοῦ πανοσιολογιωτάτου κυρίου Νικηφόρου τοῦ Χίου, Ἀθῆναι 1873.

14. Ἰ. Περαντώνης, Λεξικὸν τῶν νεομαρτύρων, τ. 3, Ἀθῆναι 1972.

ἀνακηρύσσει νεομάρτυρες ὡς ἁγίους. Στὴν Πελοπόννησο ἔχουν καταγραφεῖ ἔνδεκα ἐπώνυμοι¹⁵ νεομάρτυρες (πίν. 1), θέμα τοῦ συνεδρίου, ποῦ ὀργάνωσαν τὰ Γ.Α.Κ. - Ἄρχεῖα τοῦ Νομοῦ Ἀρκαδίας, ἢ Ἱερὰ Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας καὶ ὁ Δῆμος Τριπόλεως¹⁶.

Πίν. 1: Πελοποννήσιοι νεομάρτυρες

Όνομα, ἐπάγγελμα	Τόπος καταγωγῆς	Τόπος μαρτυρίου	Έτος μαρτ.	Αἰτία μαρτυρίου	Εἶδος μαρτυρίου	Έξωμοσία
Άγγελῆς	Άργος Πελοποννήσου	Χίος	1813	Προκάλεσε τοὺς Ὀθωμανοὺς	Ἀποκεφαλίστηκε	Ἐξωμότης
Ἀναστάσιος, ζωγράφος	Ναύπλιο	Ναύπλιο	1655	Ἐξώμοσε καὶ περιετμήθη, μετανόησε	Τὸν κοιμάτιασαν με μαχαίρι	Ἐξωμότης
Δημήτριος Πελοποννήσιος	Λιγούδιστα Τριφυλία	Τρίπολη	1803	Προσηλυτίστηκε, μετανόησε, συκοφαντήθηκε γιὰ ἐξύβριση	Βασανίστηκε, καρατομήθηκε	Ἐξωμότης
Γαλακτίων ¹⁷	Ἀναβρυτὴ Λακωνίας		1669			
Ἡλίας Ἀρδούνης, κουρέας	Καλαμάτα	Κων/πολη	1814	Ἀσκητὴς-μοναχὸς	Μαρτυρικὸς θάνατος	
Ζαχαρίας, μητροπολίτης	Κόρινθος	Κόρινθος	1684	Συκοφαντήθηκε ὅτι συνεννοεῖτο με ξένους νὰ καταλάβουν τὴν Κόρινθο	Ἀποφασίστηκε νὰ σουβλιστεῖ στὴ φωτιά, ἀλλὰ τελικὰ ἀποκεφαλίστηκε	
Ἰωάννης	Γεράκι-Γουβες Μονεμβασίας	Θεσσαλονίκη ἢ Λάρισα	1773	Ἐκβιαζόταν νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ	Θάνατος με διάνοιξη τῆς κοιλιᾶς του με μαχαίρι	
Λάζαρος, ἱερέας	Τρίπολη	Τρίπολη	1618			
Νικόλαος, παντοπώλης	Ψάρι Κορινθίας	Κων/πολη	1554	Δὲν ἐνέδωσε σὲ ἐκβιασμὸ γιὰ ἐξωμοσία	Ἀποκεφαλίστηκε	
Παῦλος, σανδαλοποιὸς	Σοποτὸ Καλαβρύτων	Τρίπολη	1818	Ἐξώμοσε, μετανόησε	Μαρτύρησε	Ἐξωμότης
Ρωμανὸς	Δημινίτσα Λακεδαίμονος	Κων/πολη	1695	Ἐκήρυττε τὸν Χριστὸ καὶ στηλίτευε τὴν πλάνη τῶν ἀπίστων	Θανατώθηκε διὰ ξίφους	

15. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ οἱ ἀνώνυμοι μάρτυρες. Παντ. Καρανικόλας, «Τρεῖς ἀνώνυμοι μάρτυρες Πελοποννήσιοι κατὰ τὸ ἔτος 1786», Πρακτικά Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, τ. III, Ἀθήνα 1979, σ. 157-163.

16. Τίτλος τοῦ συνεδρίου «Νεομάρτυρες τῆς Πελοποννήσου. Ἱστορικὸ Συμπόσιο στὴ μνήμη τοῦ νεομάρτυρα Δημητρίου», Τρίπολη, Σεπτέμβριος τοῦ ἔτους 2003.

17. Ἰ. Βογιατζίδης, «Γαλακτίων ὁ ἐξ Ἀναβρυτῆς [Λακωνίας], (1669 μ.Χ.)», Λακωνικαὶ Σπουδαί, τ. 7 (1983), σ. 228-231.

Ἡ ἀγιοποίηση τῶν νεομαρτύρων, ὅπως χαρακτηρίζονται, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι αὐτονόητη. Ὁ Μ. Γεδεών ἐγράψε περὶ αὐτοκλήτων μαρτύρων μὲ δηρτικὴ εἰρωνεία: «Περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας δῆθεν μαρτυρησάντων, ὅσους εἰς τὸ μαρτύριον ἐξώθει ὁ μοναχικὸς φανατισμὸς, μάλιστα τῶν Ἀγιορειτῶν, ... εἶχον τὴν τύχην νὰ προσέλθωσι πάντες οἱ παράφρονες αὐτοὶ νέοι εἰς “πνευματικούς” ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐδιδάσκοντο δὲ καὶ ἐπίστευον ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ Χριστοῦ ἐπιβάλλει... τὸν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως θάνατον...»¹⁸. Ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Μακάριος Νοταρᾶς καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πάριος ὑποστήριξαν μὲ ἔμφαση ὅτι «ἡ ἀμφισβήτηση τῆς ἀγιότητος τῶν νεομαρτύρων, τῶν “ἐξ ἀρνησιχρίστων”, εἶναι φλύαρη βλασφημία, συκοφαντία, φρεναπάτη καὶ ἀνοησία, πού προέρχεται ἀπὸ παρακίνηση τοῦ διαβόλου, ἀναισχυντία καὶ ἐωσφορικὸ πνεῦμα»¹⁹. Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία θεώρησε γενικὰ τὸ μαρτύριο ἐπαρκὴ ἔνδειξη γιὰ τὴν ἀναγνώριση καὶ κατάταξη τῶν μαρτύρων στὴ χορεία τῶν ἁγίων. Ὡστόσο, ἔξαιτίας τῶν περιστάσεων κατὰ τὴν τουρκοκρατία δὲν ἔχουν ὅλοι οἱ νεομάρτυρες ἀγιοποιηθεῖ ἐπισήμως καὶ ἡ ἀπόδοση τιμῆς περιορίστηκε σὲ πολλές περιπτώσεις σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο, ὅπου ἡ ἀναγνώριση ἁγίου στὰ πλαίσια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἢ μιᾶς μονῆς ξεκινοῦσε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μιᾶς περιοχῆς καὶ ἡ πρωτοβουλία ἀνῆκε σ' αὐτούς, χωρὶς νὰ θεωρεῖται ἀπαραίτητη ἡ συνοδικὴ ἢ πατριαρχικὴ ἀπόφαση καὶ ἐγκριση. Ἐξάλλου, ὁ Ἀθανάσιος Πάριος ἐγράψε πραγματεία ἀκριβῶς γιὰ τὸ ὅτι «Οἱ νέοι μάρτυρες εἰσὶν ἅγιοι καὶ πρέπει νὰ τιμῶνται ὡς τοιοῦτοι καὶ ἄνευ κανονικῆς διαγνώσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας»²⁰.

18. Μ. Γεδεών, *Ἀγιοποιήσεις*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 65.

19. Ἰ. Ἀναστασίου, *δ.π.*, σ. 37-38, ὅπου καὶ οἱ σχετικὲς παραπομπές.

20. Κ. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθῆναι 1868, σ. 642. Τὸ ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει τοὺς νεομάρτυρες ὡς ἁγίους ὀφείλεται μᾶλλον σὲ λόγους πολιτικῆς μετὰ τὸ σχίσμα, ἐφ' ὅσον θεωρεῖ ὅτι μόνον ὁ Πάπας νομιμοποιεῖται νὰ ἀνακηρύσσει ἁγίους. Ὡστόσο, καὶ στοὺς κόλπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν συζητήσεις καὶ ἀντεγκλίσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀνακήρυξη τῆς ἀγιότητος τῶν νεομαρτύρων. Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα θέματα διαφωνίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν στὴ διαδικασία ἀγιοποίησης εἶναι ἡ ἐγκυρότητα τῶν μαρτυριῶν γιὰ θαύματα ἁγίων, πού ἀνακήρυξε ξεχωριστὰ ἢ κάθε Ἐκκλησία μετὰ τὸ σχίσμα. Οἱ ὀρθόδοξοι προσέθεταν πάντοτε τὸ ἐπιχείρημα ὅτι λείψανα ἁγίων τῆς Ὀρθοδοξίας, πού κατὰ τὶς σταυροφορίες εἶχαν ἀπαχθεῖ στὴ Δύση, ἔπαψαν νὰ θαυματουργοῦν, ἂν καὶ ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν θεώρησε τὰ θαύματα ἀπαραίτητο κριτήριον τῆς ἀγιότητος. Ἄλλωστε οἱ διασημότεροι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν θαυματούργησαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους. Ἔτσι τὰ θαύματα, πού γιὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς Ἐκκλησίας συνέβαλαν ἀπλῶς στὴν ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητος, στοὺς τελευταίους αἰῶνες θεωρήθηκαν ἀναγκαῖα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ στίς ἐπίσημες ἀνακηρύξεις γίνεται εὐρεία

στη ζωή των κατοίκων και οι ναοί τους, όταν μάλιστα φιλοξενούν ιερά λείψανά τους, αποτελούν ιερά προσκυνήματα όλο το έτος ("Άγιος Άπόστολος ό νέος στον Άγιο Λαυρέντιο Πηλίου, "Άγιος Ίωάννης ό Ρώσος στην Β. Εύβοια, άγιος Γεώργιος ό έξ Ίωαννίνων κ.ά.).

Άφορμή για την ένασχόληση με τό θέμα των νεομαρτύρων, ώς ένα φαινόμενο έξαιρετικά ένδιαφέρον για την δημιουργία και την εξέλιξή του και τή σχέση του με τή λαϊκή λατρευτική συμπεριφορά, ύπηρεξε ή διαπίστωση, στό πλαίσιο μιās ευρύτερης έρευνας για τόν λαϊκό πολιτισμό τής όρεινης Κορινθίας, ότι στό χωριό Ψάρι τής περιοχής Φενεοῦ καταβάλλεται τά τελευταία χρόνια προσπάθεια για τήν καθιέρωση σέ επίπεδο λαϊκής λατρείας ένός άγιου, ό όποιος μαρτύρησε στην Κωνσταντινούπολη τό έτος 1554, άγνώστου, ώστόσο, μέχρι πρόσφατα στην περιοχή.

Ποιός είναι ό νεοφανής άγιος Νικόλαος «ό έξ Ίχθῶς», άπόπειρα λογίας άπόδοσης τής όνομασίας τοῦ οικισμού Ψάρι Φενεοῦ, τόν όποιον έφερε στό φῶς τέσσερις αἰῶνες μετά άπό τό μαρτύριό του ό μητροπολίτης Φαναριοφερσάλων Ίεζεκιήλ Βελανιδιώτης;²⁴.

Ό νεομάρτυρας Νικόλαος δέν ταυτίζεται με κανέναν άπό τοῦς 24 άγίους, όσίους και μάρτυρες με τό ίδιο όνομα, πού έορτάζονται κατά διάφορες έποχές τοῦ έτους. Στο Συναξάρι του αναφέρεται ότι καταγόταν άπό τό χωριό Ψάρι τής Στυμφαλίας, άπ' όπου, δωδεκαετής, όρφανός άπό γονεῖς, έφυγε «μετά τινων συμφυλετῶν εἰς πόλιν λεγομένην Σηλυβρίαν, απέχουσαν ήμέρας δδόν τής τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως». Στή Σηλυβρία απέκτησε δική του οικογένεια. Τό επάγγελμά του «έν τῇ λεωφόρῳ πιπράσκοντος βρώσιμα» προκάλεσε τήν όργή και τόν φθόνο των άλλων εμπόρων, οι όποιοι τόν συκοφάντησαν ότι ὕβρισε τόν Μωάμεθ, μιὰ συνήθη τότε, όπως ήδη αναφέρθηκε, συκοφαντία κατά των χριστιανῶν, και τό 1554 όδηγήθηκε στον μαρτυρικό θάνατο, πού ήταν ιδιαίτερα σκληρός. Μετά τήν όμολογία τής χριστιανικής του πίστης και τήν άρνηση τοῦ Μωάμεθ, καταδικάστηκε σέ ραβδισμούς, φυλάκιση, περιφορά στην πόλη άλυσσοδεμένου. Τέλος τοποθετήθηκε ζωντανός στη φωτιά, στον ίπποδρομιο στην Κωνσταντινούπολη, όπου άποκεφαλίστηκε με ξίφος²⁵. Η κάρα

24. Ίεζεκιήλ Βελανιδιώτης, μητροπ. Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων, «Ό νεοφανής Νικόλαος ό έξ Ίχθῶς και οι άγιοι Νικόλαοι τοῦ όλου ένιαυτοῦ», *Θεολογία*, 8 (1931), σ. 213-227. Λεπτομέρειες για τή ζωή και τό μαρτύριο τοῦ νεομάρτυρα Νικολάου, βασισμένες στην Άκολουθία και τό Μαρτύριό του βλ. Ήλίας Δήμας, «Ό νεοφανής άγιος Νικόλαος ό Ψαραίος (+1554)», περ. *Αἵπυτος*, τεῦχ. σ. 355 - 357.

25. «Νικόλαος, ό έξ Ίχθῶς τής Κορίνθου, μαρτυρήσας έν Κων/πόλει τω 1554

του σώθηκε και πουλήθηκε στη μονή Ἁγίου Ἀθανασίου τῶν Μετεώρων, ὅπου βρίσκεται μέχρι σήμερα.

Τὸ 1558 ὁ Δαμασκηνὸς Στουδίτης²⁶ ἔγραψε τὴν Ἀκολουθία τοῦ μαρτυρίου τοῦ νεομάρτυρα, ἡ ὁποία παρέμεινε ἀνέκδοτη καὶ ἄγνωστη γιὰ πολλὰ χρόνια, στὸν Κώδικα, ἀρ. 81 τῆς μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων. Τὸ 1928 ὁ μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἱεζε-

(Φεβρουαρίου 14). Ὁ νεομάρτυς οὗτος Νικόλαος τυγχάνει ἄγνωστος εἰς τὸν Νικόδημον, γίνεται δὲ τὸ πρῶτον γνωστὸς διὰ τῆς ἐκδόσεως (1930) τῆς ἀκολουθίας τοῦ βίου αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μητρ. Θεσσαλιώτιδος Ἱεζεκιήλ. Τὸν τε βίον μετὰ τῆς Ἀκολουθίας συνέγραψεν ὁ γνωστὸς λόγιος Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης, ὁ ὕστερον Λιτῆς καὶ Ρενδίνης ἐπίσκοπος. Κατὰ τὴν βιογραφίαν ὄθεν τούτου, ὁ Νικόλαος κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Ψάρι τῆς Κορινθίας καὶ δωδεκαετῆς ὄρφανὸς ἔφυγεν εἰς Σηλυβρίαν, ἐνθα ἀργότερον ἐνυμφεύθη καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, πωλῶν ἐν τῇ ὁδῷ βρώσιμα. Καταγγελλθεὶς ὅτι ἐξύβρισε τὴν πίστιν τοῦ Μωάμεθ, συνελήφθη, ἐβασανίσθη πικρῶς, ἐρρίφθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ τέλος ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν.

*Πῦρ ὑπενεγκῶν, Νικόλαε, τρισμάκαρ,
γῆθεν μετέστης πρὸς μονὰς αἰωνίου.
Κάτθανε Νικόλεως δεκάτη
πυρὶ ἢ δὲ τετάρτη»²⁶.*

(Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 19... σ. 359).

«Οὗτος ὁ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος μάρτυς ὑπῆρχεν ἐξ εὐτελοῦς τινὸς χώρας, ἐπὶ χωρίων ἔθει, Ψάρη τὴν κλησιν ἐσχηκίας, περίπου τῶν τῆς Κορίνθου ὁρίων κειμένης, γεννήτορες δ' ἦσαν αὐτῷ Ἰωάννης καὶ Καλή, ἀμφότεροι θεοσεβεῖς καὶ τῷ Χριστῷ πιστευόντες... ἦν γὰρ ἐν τῇ λεωφόρῳ πιπράσκων τὰ βρώσιμα... διηνεκῶς τῶν πενήτων ἐπιμελούμενος. Τὰ χρόνια αὐτὰ ἐπαρχος τῆς Κων/πόλεως ἦταν ὁ Σινάν, ὁ ὁποῖος συγγενὴς τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν, «πάν εἰ τι δεινὸν καὶ χριστιανοῖς ἐπαχθὲς κατειργάσατο. Οὓς μὲν γὰρ ἐν τοῖς ληστρικοῖς πλοίοις κατέρριπτεν. Οἷς δὲ τῇ τῶν δεινῶν ἐλπίδι κατέπλητε. Τότε δὲ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ νεομάρτυς οὗτος Νικόλαος, ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λεωφόρῳ συγγεινιαζόντων αὐτῷ ἀγαρηνῶν φθονηθεὶς, ἅτε δὲ πλέον αὐτῶν πωλῶν τὰ ὄνια, ἤχθη εἰς Κων/πολιν, ὡς τὸν ψευδοπροφήτην Μωάμεθ ὑβρίσας, ἐνθα τῷ τοῦ Ἐπάρχου βήματι παραστάς καὶ μηδὲν ὑποσταλεὶς ἀληθῶς, ἑαυτὸν χριστιανὸν ὡμολόγησεν καὶ τὴν τῶν Ἰσσηλιτῶν θρησκείαν ὡς ψευδῆ μαρτυρήσας τῷ 1776 εἰς Τεμίσι τῆς Μ. Ἀσίας (Ἰανουαρίου 1). Εἰς τὸν κατάλογον τῶν νεομαρτύρων τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Σάθα (Μεσαιων. Βιβλ. Γ', σ. 605-610), ἄγνωστος οὗτος, ἀλλ' οὐδὲ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἐξεδόθη.

*Πέτρα ἰδρυθεὶς πίστεως, Πέτρε μάκαρ,
ἐκ γῆς ἀνήλθες εἰς πόλον δι' ἀγχόνης [Οἱ στίχοι τοῦ Νικοδήμου]*

(Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ.π., σ. 392).

26. Γιὰ τὸν Δαμασκηνὸ τὸν Στουδίτη βλ. τὴν διδ. διατριβὴ τῆς Λαμπρινῆς Ν. Μάνου, Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο του, Ἀθήνα 1999. Εἰδικότερα γιὰ τὴν Ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρα Νικολάου, βλ. σ. 75-79.

κιήλ Βελανιδιώτης ανακάλυψε τὸν κώδικα τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Σιάμου στὴν Πίνδο, ὁ ὁποῖος σήμερα εὑρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ κώδικας περιεῖχε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκτενῆ Ἀκολουθία καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ νεομάρτυρος Νικολάου, Ἀκολουθία τοῦ Δαμιανοῦ τοῦ ὁσιομάρτυρος²⁷ ἀπὸ τὸ Μυρίχοβο Καρδίτσας. Καὶ οἱ δύο γιόρταζαν τὴν δεκάτη τετάρτη (14) Φεβρουαρίου. Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐξ Ἰχθύος (+ 1554), αὐτόγραφο τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτη τοῦ 16^{ου} αἰώνα, σώζεται σὲ δίφυλλο τῆς μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων²⁸. Στὸν κώδικα ἀρ. 81 τῆς ἴδιας μονῆς μὲ γραφὴ τοῦ 16^{ου}-17^{ου} αἰώνα σώζεται Ἀκολουθία καὶ Μαρτύριον «τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Νικολάου τοῦ νέου τοῦ ἐν Βουνένῃ»²⁹, ποῦ ἐορτάζεται στίς 9 Μαΐου, κείμενα τὰ ὁποῖα ἀπὸ λάθος τοῦ ἀντιγραφέα ἀποδίδονται στὸν «Νικόλαον τὸν νεοφανή, οὗ ἡ πατρὶς αὐτοῦ, εὐτελῆς κόμη: Ψάρη καλουμένη, ἐν τὰ ὄρια τῆς Κορίνθου ἐκκλησίας».

Ἡ μακρὰ Ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Μικρὸ καὶ τὸν Μεγάλον Ἑσπερινὸ καὶ ἀπὸ τρεῖς Κανόνες τῆς Θεοτόκου καὶ δύο τοῦ Νικολάου, καθὼς καὶ ἀπὸ χωριστὴ Ἀκολουθία στὴν προσκύνηση τῆς ἁγίας κάρας. Ὅπως σημειώνει ἡ Λαμπρινὴ Μάνου στὴ διατριβή της γιὰ τὸν Δαμασκηνοῦ Στουδίτη, ὁ Ἐγκωμιαστικὸς λόγος³⁰ σὲ ἀρχαῖζουσα γλῶσσα παραβάλλει τὴν ἀθληση τοῦ νεομάρτυρα μὲ Ὀλυμπιάδα καὶ τὸ ἐγχειρήμα του μὲ «τοὺς ἄθλους τῶν ἐν Ἥλιδι καὶ Πίσση ἀγωνιζομένων, ἐξ οὗ μᾶλλον αἰσχύνῃ ἢ ἐπαινὸν ἐκ τοῦ ἐγχειρήματος θὰ ἀποκτήσει», διότι, ἐνῶ «τοὺς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀναδυομένους ἀλείπτει ἐπαλείφουσιν, αὐτὸς ἀπτεταί τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἐγκωμίου χωρὶς νὰ λιπάνῃ τὴν κεφαλὴν ἐλαίῳ ἁμαρτωλοῦ». Ἔτσι ἔλαβε «τὰ γέρα τῆς ἀθλήσεως Ὀλυμπιακοῦ κοτίνου καὶ πυθικῶν μῆλων τιμιώτερα Νεμαίας τε σελίνων καὶ ἰσθμικῆς πίτυος ἐνδοξότερα»³¹.

27. Λαμπρινὴ Ν. Μάνου, ὁ.π., σ. 76.

28. Ν. Βέης, *Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, ἐκδιδόμενος ἐκ τῶν καταλοίπων Ν. Α. Βέη*, Ἀθῆναι 1967. Μονὴ Μεταμορφώσεως 2, σ. 702.

29. Ν. Σοφριανὸς, *Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ ἐν Βουνένῃ*, Ἀθῆναι 1976.

30. «Ἐγκώμιον εἰς τὸν νεομάρτυρα Νικόλαον τὸν νεοφανή, συγγραφὴν παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου» καὶ «Ἀκολουθία εἰς τὸν νεομάρτυρα Νικόλαον τὸν μαρτυρήσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει πυρὶ ἐπὶ ἔτους ἀπὸ μὲν κτίσεως κόσμου ΖΞΒ´, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου οἰκονομίας ΑΦΝ´ (ἤτοι 7062-5554), Ἰνδικτιῶνος ΙΒ´, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου ΙΔ´ ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ὥρα ς´ τοῦ μὲν Ἠλίου κύκλον ἔχοντος ς´ τῆς δὲ σελήνης κύκλον μὲν ἐχούσης ΙΓ´ θεμέλ. δὲ κς´ τοῦ χριστιανῶν Πάσχα τότε ὄντος ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ΚΕ´».

31. Ἱεζεκιήλ, μητρ. Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων, «Ἐγκώμιον εἰς

Ἡ κἀρα τοῦ ἁγίου ἀναφέρεται ὅτι σώθηκε ἀπὸ τῆ φωτιά, ποὺ κατέλυσε τὸ σῶμα του, καὶ ἀγοράστηκε ἀπὸ χριστιανὸ ἀντὶ εἴκοσι χρυσῶν νομισμάτων. Ἡ μνήμη τοῦ νεομάρτυρα τιμᾶται στὶς 14 Φεβρουαρίου. Κατ' οἰκονομίαν ἡ ἑορτὴ του, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνει λόγος παρακάτω, ἔχει μεταφερθεῖ τὴν πρώτη Κυριακὴ τοῦ Ἰουνίου, ὅπως ἔχει συμβεῖ μὲ πολλοὺς ἄλλους ἁγίους καὶ μάρτυρες, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη τιμᾶται κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνες, προκειμένου νὰ διευκολυνθοῦν οἱ πιστοὶ νὰ πανηγυρίσουν. Τὰ πανηγύρια, σημαντικὲς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς λατρείας, προεκτείνουν τὴν θρησκευτικὴ τελετὴ μὲ ἐμποροπανήγυρη καὶ διασκέδαση.

Στὴν περιοχὴ Κορινθίας ὁ νεομάρτυρας Νικόλαος ἦταν ἄγνωστος. Ἀντίθετα ἑορταζόταν καὶ ἑορτάζεται ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ νέος «ὁ ἐν Βουνένῃ». Σύμφωνα μὲ λαογραφικὲς καταγῶρες «στὶς 9 τοῦ Μάη μαζί μὲ τὸν ἅγιο Χριστοφόρο γιορτάζεται στὴν περιοχὴ Φενεοῦ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου». Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Μοσιᾶς Φενεοῦ ἦταν ἐπίσης ἀφιερωμένος στὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν νέο, ὅπως καὶ ἐξωκκλήσια στὸν Ταρσό (στὸν δρόμο πρὸς τὸ Σαραντάπηχο) καὶ τὸν Φενεό³². Οἱ κάτοικοι τῆς Γκούρας καὶ οἱ τσοπάνηδες τῆς Ζήρειας ἔχουν τὸ δικό τους ξωκκλήσι στὸν ἀρχένα ποὺ σχηματίζουν τὸ Βουνάκι μὲ τὴν Κακιὰ Πλευρά, σὲ ἀπόσταση ἀνηφορικὴ τεσσάρων χιλιομέτρων ἀπὸ τὴ Γκούρα, ὅπου τιμοῦν τὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν νέο. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς Βασ. Σαρλῆς περιγράφει μὲ συγκίνηση τὸ πανηγύρι: «Ἄρνιὰ καὶ κατσίκια εἶναι ἡ προσφορὰ ἀπὸ τὶς δεκάδες τῶν τσοπάνων ποὺ πρόσφατα γύρισαν ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ κι ἀνανέωσαν τὸ κονάκι τους γύρω στὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ. Εἶναι κοντὰ τους ὁ Ἅγιος, τὸ πέρασμά τους γιὰ νὰ κατέβουν στὴ Γκούρα εἶναι ἀπὸ τὸ ἐκκλησιάκι του, ἀνάβουν τὸ κεράκι τους, εὐχαριστοῦν καὶ προσεύχονται νὰ ἴναι πάντα προστάτης τους. Ἐκεῖ ἄλλοτε στήνονταν ἀρκετὲς διπλὲς φουρκάλες, ὅπου τοποθετοῦσαν καὶ γύριζαν τὶς σούβλες μὲ τ' ἄρνιὰ πάνω στὴ θράκα μὲ τὰ κάρβουνα κι ἄπλωναν πιὸ πέρα τὰ πολύχρωμα κιλίμια κάτω ἀπ' τὶς παχύσκιωτες φτελιὲς γιὰ νὰ καθήσουν.

Οἱ προσκαλεσμένοι τῶν τσοπάνηδων ἔλεφταν στὸ φαγοπότι, στὴ βραστογαλιά, τὸ ψητὸ καὶ τὴ γιαούρτη τῆς σακκούλας. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς ρε-

τὸν νεομάρτυρα Νικόλαον... ἐν μηνὶ Μαρτίῳ κε' », *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, τ. 6 (1930), σ. 54.

32. Στὸν Φενεὸ «κάνουν καλὸ πανηγύρι στὸ ἐξωκκλήσι τοῦ ἁγίου, ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ δάσος μὲ ἔλατα καὶ νερά στὰ δυτικὰ τοῦ χωριοῦ, στὰ σύνορα Ἀχαΐας καὶ Κορινθίας, μὲ προσέλευση προσκυνητῶν καὶ ἀπὸ τοὺς δύο νομοὺς καὶ τὴ Γκούρα». (Βασ. Σαρλῆς, *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τοῦ Δήμου Φενεοῦ*, τ. Β', Ἀθήνα 2003, ἀρ. 2, ἐκδ. τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σ. 113).

τσίνας, που μεταφερόταν με τις βίκες, έρχόταν και ή σειρά του κλέφτικου τραγουδιού κι άρχιζε γαργαλιστά να κελαηδάει το κλαρίνο του Θόδωρα, που το δροσόλουζε στον Κορυτάκο κι έμαθε να το παίζει στις ραχούλες και τις ρεματιές, όπως παλιότερα ο ξακουστός κλαριτζής Νικ. Ρέλλιας, που έφτασε κι απλώθηκε ή φήμη του και έξω και πέρα από την Ελλάδα. Με τή φλογέρα σιγόνταρε το κλαρίνο και το τραγούδι στο ιδιόρρυθμο γλέντι των βοσκών»³³.

Ο άγιος Νικόλαος, λοιπόν, ό εν Βουνένη νεομάρτυρας, γιορτάζεται από τους ποιμενικούς πληθυσμούς τής περιοχής Φενεού με τό άνέβασμά τους στα βουνά. Τιμάται έτσι σε μιá περιοχή, που τόσο απέχει από τόν τόπο τής άθλησής του (Βούνενα Δυτ. Θεσσαλίας). Αντίθετα, ήταν τελείως άγνωστος ό νεοφανής Νικόλαος ό έξ Ιχθύος, τόν όποϊον ή Άδελφότης Ψα-ραιών (προεξάρχοντας του κ. Δημητράκη) αποφάσισε να καταστήσει γνω-στόν στη γενέτειρά του και να καθιερώσει τόν έορτασμό τής μνήμης του. Για τόν σκοπό αυτόν φρόντισε για τήν άνοικοδόμηση άξιοπρεπούς ναού (είκ. 1), όπου τελείται τό θρησκευτικό πανηγύρι. Η εικόνα του άγίου Νι-κολάου έγινε από τόν άγιογράφο Γεώργιο Περ. Κωστόπουλο (είκ. 2). Δυό

33. Βασ. Σαρχής, *Λαογραφικά Σύμμεικτα του Δήμου Φενεού Κορινθίας* (Καταγραφή 1962-2000), τ. Β', Αθήνα 2003, σσ. 113-114. (Πηγές του Λαϊκού Πολι-τισμού, άρ. 2, έκδ. του Κέντρου Έρεύνης τής Έλληνικής Λαογραφίας τής Ακαδημίας Αθηνών). Ο ίδιος έχει γράψει κι ένα ποίημα για τό συγκεκριμένο εκκλησάκι:

*Βοσκοί του σήμερα, του χτές,
άπανεμιās προσκυνητές,
γλυκειές στιγμές, που έχουν ζήσει
στο ταπεινό μικρό ξωκλήσι.
Σου τά προσφέρουν τώρα δλα,
τρανέ προσάτη αι Νικόλα.
Χάδια, φιλιά από τή δύση
ό ήλιος στέλνει στο ξωκλήσι.
Έλάτια, κέδρα και φτελιές,
πουλιά πετούν στις φυλλωσιές.
Χαρίζει σκιά τό κυπαρίσσι
στο γραφικό εκεί ξωκλήσι,
σε μιá εύωδιασμένη φύση.
Θά δροσιστούν κοντά στη βρύση,
κερί θ' ανάψουν να μυρίσει
έκει στο φτωχικό ξωκλήσι.
Άέρινη ή ψυχή θά 'ρθει
τό δειλινό γονατιστή,
τόν Ύψιστο να εύχαριστήσει
μέσ' στο έρημικό ξωκλήσι...*

φορές, τὸ 1992 καὶ 1994, μετέφερε τελετουργικά στοὺς Ψάρι τὴν κάρα τοῦ νεομάρτυρα ἀπὸ τὴν ἱερὰ μονὴ Ἁγίου Ἀθανασίου Μετεώρων. Ἀπὸ τότε πραγματοποιεῖται πανηγύρι, ποὺ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τοπικὸ γλέντι στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, ὅπως γίνεται μὲ ὅλα τὰ πανηγύρια.

Εἶναι πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ θεωρήσουμε τὴν ἐορτὴ στὴ μνήμη τοῦ νεοφανοῦς μάρτυρα Νικολάου καθιερωμένη στὴ λαϊκὴ εὐλάβεια καὶ λατρεία. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ διοργανωτὲς του καταβάλλουν προσπάθειες νὰ ἀποκτήσει τὰ χαρακτηριστικὰ παραδοσιακοῦ πανηγυριοῦ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον (εἰκ. 2). Ἡ μεταφορὰ τῆς κάρας του ἀπὸ τὰ Μετέωρα, ὅταν συμβαίνει, συντελεῖ στὴ μεγαλύτερη προσέλευση πιστῶν, ὡς προσκυνητῶν τῶν ἁγίων λειψάνων, ἀλλὰ καὶ στὴ λαμπρότητα τοῦ πανηγυριοῦ. Ὁ χρόνος ποὺ ἔχει μεσολαβήσει ἀπὸ τὴν πρώτη θρησκευτικὴ τελετὴ γιὰ τὰ θυρανοίξια τοῦ ναοῦ μέχρι σήμερα δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴν καθιέρωση στὴ λαϊκὴ συνείδηση τοῦ νεοφανοῦς ἁγίου. Παραδόσεις γιὰ θαύματα δὲν ἔχουν κυκλοφορηθεῖ. Ἄλλωστε δὲν εἶναι ἐποχὴ τόσο εὐκόλη γιὰ τὴν πραγματοποίηση θαυμάτων. Πρὸς τὸ παρὸν ὁ γνωστὸς καὶ καθιερωμένος ἅγιος Νικόλαος ὁ νέος (ὁ ἐν Βουνένη) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ ἅγιος ποὺ λατρεύεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς Φενεοῦ.

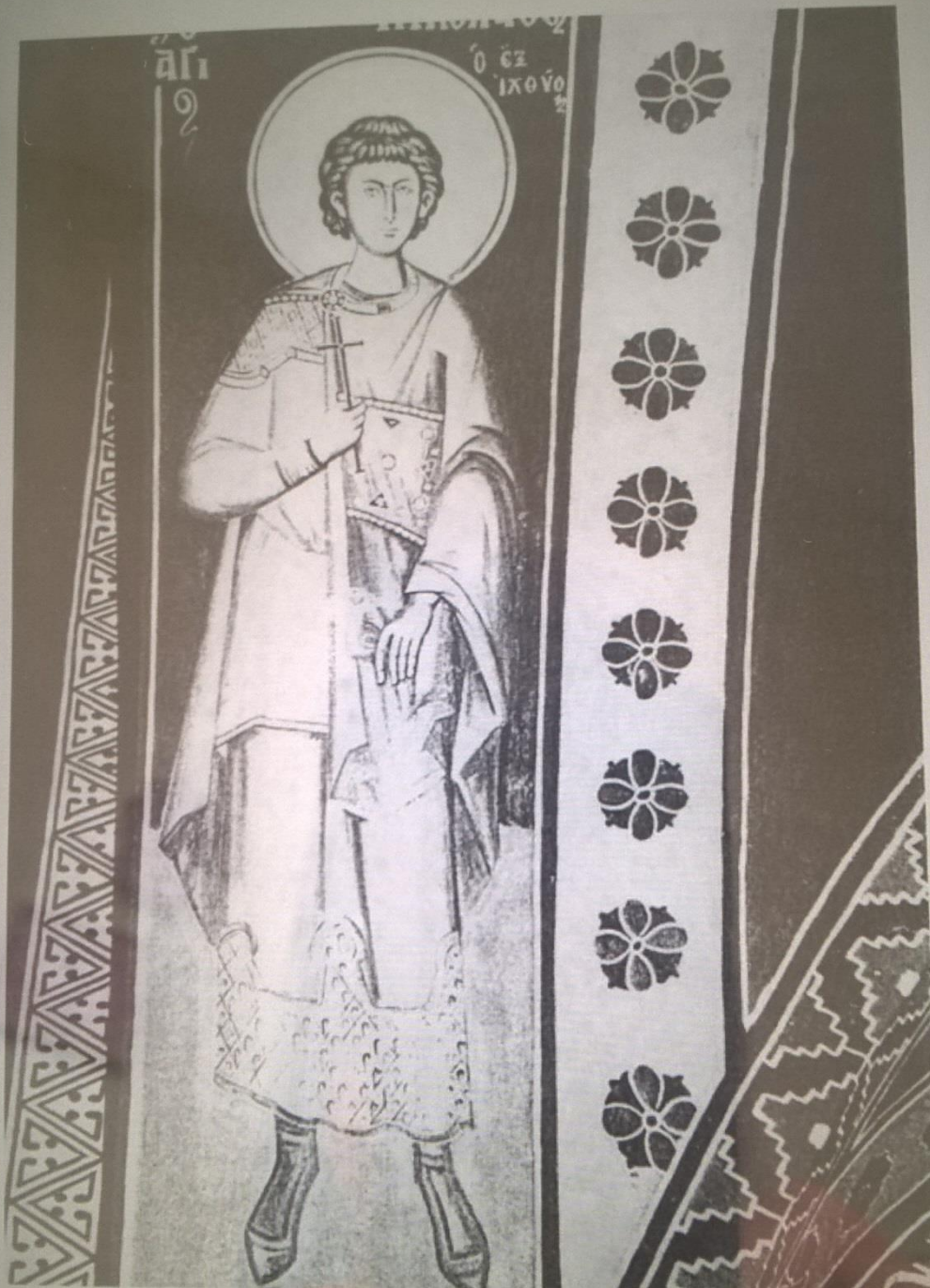

Ειχ. 1. Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Ψάρι Κορινθίας τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ νεομάρτυρα (3 Ἰουνίου 2000).

Εικ. 2. Ο άγιος Νικόλαος ό έξ Ίχθύος, έργο του άγιογράφου Γεωργίου Περ. Κωστοπούλου.